

За книгата *От литературата към живота* на Стоян Атанасов

On From Literature to Life by Stoyan Atanassov

Дина Манчева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Dina Mantcheva

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Atanassov, Stoyan : *De la Litterature à la Vie. Moyen Âge, Temps Modernes.*
Sofia, Colibri, 2016, 534 p.

Неотдавна на литературния ни пазар се появи книгата на проф. Стоян Атанасов *От литературата към живота. Средновековие, Ново време*¹, публикувана от авторитетното издателство „Колибри“. Обединените от това заглавие около 30 етюди, в обхват от 534 страници, своеобразно синтезират

творческия път на автора. Те представляват важни публикации, създадени през отделните етапи на литературната му кариера от началото на 80-те години до днес, и илюстрират главните насоки в огромната му продукция.

Избраните студии се отличават със своята многопластовост и богатство. В тях се засяга голям диапазон от теми и проблеми: от средновековната и ренесансова художествена продукция до литературната критика и културологията, от компаративистиката теория и теорията на превода до някои по-общии статии с популяризаторска насоченост.

Включените в книгата текстове са разно-

образни и в жанрово отношение – от научната статия до свободното есе, от рецензията до литературния коментар.

Различни са и творческите цели, а оттам и адресатите на тези етюди, насочени както към една по-специализирана, така и към по-широка читателска аудитория.

Неслучайно сред публикуваните статии преобладават изследванията върху книжовното творчество на Средновековието и в по-малка степен на Ренесанса. Тези две области на литературата са свързани с трайните научни интереси на проф. Атанасов. Това са и дисциплините, които той преподава в продължение на много години на студентите по френска филология в Софийския университет.

Анализираният корпус в тези проучвания засяга емблематични за епохата произведения, които илюстрират характерните ѝ естетически насоки и специфична поетика. Главно внимание в средновековната литература е отделено на рицарския роман, представен от най-известните му образци. Това са артуровият цикъл, завършващ със *Смъртта на крал Артур*, анонимното произведение *Опасната гробница*, свързано с един от основните средновековни персонажи, рицаря Говен, някои варианти на добре познатата история за *Тристан и Изолда*, а също и известната творба *Персевал или Разказ за Граала* от Кретиен дьо Троя, считан за първия голям автор на рицарски повествования, и т.н. Обект на внимание са и други основни средновековни жанрове и форми като възникналия още през XI век героичен епос, представен от *Поклонничеството на Карл Велики в Ерусалим и Константинопол*, както и алегоричната творба от XIII век *Романът за Розата*, възприета като специфична енциклопедия на Средновековието. От своя страна ренесансовата литература е разгледана главно чрез творчеството на Мишел дьо Монтен, една от най-значимите фигури на своето време.

В тези разработки се поставят, от една страна, дискусийни проблеми, оборват се някои широко възприети трактовки, предлагат се нови естетически изводи. Особено показателна в това отношение е оригиналната идея за структурното единство на романа *Тристан и Изолда*, представен според Бернския ръкопис. Въз основа на обстоен анализ на мотива за лудостта, разгледан на фабулно, интертекстуално и текстуално ниво, Стоян Атанасов убедително отхвърля традиционния възглед за фрагментарния и хетерогенен характер на това произведение, въпреки някои противоречиви на пръв поглед ситуации и епизоди. От друга страна, редица изследвания, включени в книгата, засягат и недостатъчно проучени или изобщо неизследвани проблеми върху средновековната литература. В тях се разкриват важни аспекти от поетиката на рицарския роман, които открояват текстуалната му специфика. Така анализът на наративните модели и на различните по тип връзки между персонажите очертават структурните механизми при изграждане на интригата. Изследванията върху невербалната комуникация между героите и вър-

ху повествователните функции на отделните предмети разкриват характера на символизма в средновековната поетика. Проучванията върху жестовете и взаимоотношенията между героите разкриват редица страни на средновековната култура и особено кодовете и стиловете на общуване. За изясняването на литературните жанрове и форми допринасят не само обстоянителните анализи и солидната аргументация на изложението, но и добре очертаните схеми и класификации.

В редица типологично-съпоставителни изследвания средновековната литература е включена и в контекста на общите естетически процеси от Античността до модерните времена. Този панорамен поглед показва характерния за автора подход към многостранно и задълбочено изследване на литературните проблеми, който ги разглежда от различни гледни точки и ги включва в различни конфигурации.

В етюдите се проследява, от една страна, развитието на някои теми, мотиви или естетически категории от зараждането им до наши дни. Така мотивът за Другия свят е разгледан от появата му през Античността и разцветата му в християнската и келтската митология през Средновековието до превръщането му в бурлеска по времето на Ренесанса под влияние на изместилите го съвременни утопии. От друга страна, съпоставянето на средновековната творба с текстове от следващи епохи въз основа на сходни принципи показва както мястото ѝ в литературното развитие, така и приносите на новите стилистики.

Различното художествено изобразяване на човешкото тяло в средновековната и ренесансовата творба, както и специфичната проява на отношението душа–тяло в рицарските романи и в *Опити* на Монтен открояват две отделни поетични системи и свързаните с тях философски мирогледи. Фигурата на огледалото и начинът на враждането му в средновековния *Роман за Розата* и в съвременния *Името на розата* на Умберто Еко показват новаторското използване на средновековните структури във вторичния литературен текст, довели до характерната за постмодернизма фрагментарна структура.

Съпоставителното изследване на френското средновековно творчество и южнославянското средновековно наследство откроява някои общи типологични прилики и сродни тенденции на развитие. Те хвърлят нова светлина и върху характера на българската култура. Ясно изведените сходства между западноевропейския героичен епос от XII век и славянските юнашки песни за Крали Марко от XIV век доказват убедително самостоятелното, а не имитаторско развитие на южнославянския фолклор. А проследените различни модели на естетическо обновление, възприети на Запад и у нас, разкриват някои интересни особености на френската и българската културна идентичност, оформили се под влияние на специфичния им социо-исторически контекст.

Многоаспектните проучвания върху литературата на Средновековието и Ренесанса показват разностранните задълбочени знания на автора, позволя-

ващи му да достигне до интересни философски, литературни, естетически и културологични изводи.

Втора тематична насока в книгата представляват етюдите, посветени на съвременната литературна и културологична критика. Обект на изследване в тези разработки са естетическите възгледи на видни френски и франкофонски културолози, философи, литературоведи, изкуствоведи, историци, социолози, антрополози, очертали развитието на съвременната хуманитаристика. Това са италианският белетрист, критик и преводач Клаудио Магрис, френските историци културолози Франсоа Артог и Пиер Нора, аржентино-канадският антрополог и есеист Алберто Мангел, френският литературовед, философ и културолог от български произход Цветан Тодоров, на когото са посветени 4 отделни студии. Всеки един от тези интелектуалци е представен не само чрез най-характерните му идеи и теоретични понятия, но и с оглед на специфичните им методологични подходи при литературния анализ. Такива са термините „места на паметта“ на Пиер Нора, „субективността и диалогичността“ в литературния текст от Цветан Тодоров и др. Интересните паралели между отделните хуманитаристи и добре познати на публиката критици и писатели допринасят за изясняване на комплексната им културологична мисъл. Така идеите на Цветан Тодоров са своеобразно осветлени в контекста на творци като Бахтин, Рилке, О. Уайлд, Марина Цветаева.

Изградените по този начин изследвания показват уменията на автора да представя по достъпен начин сложни въпроси от социологичен, литературоведски или философски характер, за да бъде разбран дори и от една широка читателска аудитория.

Сред избраните етюди фигурират и няколко заглавия с по-общ културологичен и дидактичен характер. В тях се разглеждат основни насоки при преподаването на литература и подходите към текстуален анализ. Очертани са отделните етапи при рецепцията на френската литература у нас от началото на XIX век до днес. Открити са някои проблеми на франкофонията и стратегиите на мултилингвизма за културното развитие на Европа. Тук присъстват и спомените на Стоян Атанасов за дейността му като преводач по времето на комунистическия режим, представени с тънко чувство за хумор. Целта на всички тези критически текстове е да запознаят френския читател със съвременната българска култура, а българската аудитория с някои специфични прояви на френското културно развитие и франкофонията.

Разнообразната проблематика и тематичното богатство на включените в книгата етюди разкриват многостранните интереси на проф. Атанасов и очертават портрета на един ярко изявен филолог хуманитарист в най-широк и пълен смисъл.

Въпреки ясно изявената на пръв поглед многопластовост на отделните статии, те осъществяват и различни контакти помежду си. Тези взаимомо-

отношения са подсказани чрез удачно подбраното полисемично заглавие на книгата *От литературата към живота*, което насочва към текстуалната ѝ свързаност.

Названието подсказва, от една страна, специфичното движение от текста към определящия го контекст и би могло да се свърже с използваните от автора методологични подходи – от структурализма и семиологията в началото на 80-те години към една по-широка хуманитарна критика в периода на творческата зрялост. Ето защо различните етюди биха могли да се разглеждат като илюстрация на общ процес на анализ, започнал с иманентния прочит и завършил с диалогизма и културно-историческото тълкуване на идеите. От друга страна, както обяснява и самият автор в предговора на творбата си, заглавието ѝ би могло да се свърже и с отредената на литературата роля да осмисли действителността чрез специфичните си техники, естетики, инструментариум и въображение. Независимо от конкретната проява на мотива за осмислянето на света той се съдържа малко или повече във всяка отделна статия – от представата за другия свят в средновековната литература и художественото изобразяване на човешкото тяло в творчеството на Ренесанса до рецепцията на четенето и стратегиите при преподаване на литература.

И накрая, заглавието, което не противопоставя, а обединява разнородни понятия, насочва към умението на автора да открива свързващи звена между противоположни епохи, естетики или мотиви, за да ги изследва в тяхната комплексност и взаимозависимост. Именно диалогът между отделните текстове определя главното тематично единство на настоящата книга и е една от оригиналните ѝ черти. Неслучайно един от етюдите, разгледан на широк културологичен фон, се отнася до типологията на границите и тенденциите при преодоляването им.

Така редица изследвания върху проблеми на средновековната литература се осветляват и чрез погледа на съвременни критици, философи и хуманисти, на които се посветени отделни текстове.

Интерпретацията на *Песента на Ролан* от литературоведа Жан-Марсел Пакет допълва останалите проучвания върху френския героичен епос, включени в книгата. Изследванията за тялото в средновековната и ренесансовата продукция своеобразно се доизясняват и от прочита, даден от социолога философ Мишел Фуко. От своя страна и поетиката на съвременния канадски писател Жак Ферон, разгледана в контекста на литературната традиция, също своеобразно диалогира с текстовете върху старата литература. Възгледите на културолога Клаудио Магрис, изложени в творбата му *Утопия и разочарование*, хвърлят допълнителна светлина върху картината на отвъдното, проследена в нейното типологично развитие.

Множеството съпоставки между идеите на видните съвременни интелектуалци, представени в книгата, доизясняват философските и литературните

им схващания. Така редица коментари на Ролан Барт и Цветан Тодоров върху отделни литературни въпроси са своеобразно продължени от разсъжденията на Алберто Мангел, изложени в неговата *История на четенето*.

Разнообразните културологични и литературни връзки, прокарани между отделните етюди, излизат далече извън границите на франкофонската литература и впечатляват със своето богатство. Те създават представата за комплексния характер на художествените процеси, илюстрирани от цяла плеяда видни творци като Данте, Сервантес, Роберт Музил, Майстер Екхарт, Херман Хесе, Луис Карол, Е. Т. А. Хофман и др.

Включените в книгата изследвания показват не само отличното познаване на литературните текстове, обект на анализ, но и усета на автора за анализ, научна аргументираност и прецизен изказ.

Творбата на проф. Стоян Атанасов *От литературата към живота*, написана на точен и ясен френски език, ще представлява безспорен интерес както за по-тясно специализирана франкофонска публика от изследователи, филолози, преподаватели, студенти, литератори, критици, така и за по-широка аудитория с литературни интереси. Независимо дали настоящото произведение ще се възприема като основно ръководство към проблемите на средновековната и ренесансовата литература, като въведение в литературната теория и методология или като пътеводител в културологията и хуманитаристиката, то ще дава нови знания на своите читатели и ще им доставя естетическо удоволствие.

Бележки

¹ Atanassov, Stoyan : *De la Littérature à la Vie. Moyen âge, Temps modernes*, Sofia, Colibri, 2016, 534 pages.

Проф. дфн Дина Манчева

Катедра „Романистика“

Факултет по класически и нови филологии

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Адрес: бул. Цар Освободител № 15, 1504 София, България

✉ mantcheva@mail.com

Prof. Dina Mantcheva, D. Litt

Department of Romance studies

Faculty of Classical and Modern Philology

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Address: 15 Tzar Osvoboditel Blvd., 1504 Sofia, Bulgaria

✉ mantcheva@mail.com